

МОГУЋНОСТИ И ОГРАНИЧЕЊА У ПРИМЕНИ ПРИНЦИПА РАЧУНОВОДСТВА ФЕР ВРЕДНОСТИ

OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS IN APPLYING FAIR VALUE ACCOUNTING PRINCIPLES

Марија Пантелић

Економски факултет, Универзитет у Београду, Србија
marija.pantelic@ekof.bg.ac.rs

Апстракт: Рачуноводствени принципи су уграђени у законску и професионалну регулативу, али имају и функцију допуне рачуноводствених стандарда кад год нека питања нису експлицитно регулисана стандардима или/и постоји висок степен просуђивања. Увођењем рачуноводства фер вредности у нормативну основу финансијског извештавања, нарушавају се принцип конзервативизма и принцип историјског трошка, принцип реализације се суспендује а мечинг принцип се суштински мења. Наиме, услед промене главне сврхе финансијског извештавања, принципи традиционалног рачуноводства чијим уважавањем се омогућавало утврђивање што тачнијег и упоредивог периодичног резултата постају неподобни за испуњење циљева савременог финансијског извештавања. Околност да је висококвалитетно финансијско извештавање информациона основа за инвеститоре и остале стејхолдере и рачуноводствени идеал, стимулисала је рачуноводствену праксу на даљу изградњу рачуноводствених принципа, а рачуноводствену теорију на испитивање постојећих и развој савремених принципа процењивања који су у функцији реализације циљева финансијског извештавања. С тим у вези, у раду је фокус стављен на принципе рачуноводства фер вредности који се истичу у стручној литератури и чија је садржина инкорпорирана у стандарде финансијског извештавања. Поред анализе суштине и садржине принципа рачуноводства фер вредности, у раду се испитују могућности и ограничења као и предуслови за њихову успешну примену у савременом финансијском извештавању.

Кључне речи: Рачуноводствени принципи, фер вредност, мерење, релевантност, поузданост, обелодањивање

Abstract: Accounting principles are incorporated into legal and professional regulation, but they also have the function of supplementing accounting standards whenever some issues are not explicitly regulated by standards or / and there is a

high degree of judgment. Incorporating fair value accounting into the normative basis of financial reporting violates the principle of conservatism and the historical cost principle, the realization principle is suspended and the matching principle is fundamentally changed. Namely, due to the change in the main purpose of financial reporting, the principles of traditional accounting, whose respect enabled to determine as accurately as possible and comparable periodic results, become ineligible to meet the objectives of modern financial reporting. The fact that high-quality financial reporting is the information base for investors and other stakeholders and the accounting ideal has stimulated accounting practices to further development accounting principles, and accounting theory to examine existing and develop modern valuation principles that are in function to achieve the goals of financial reporting. In regard to this, the paper focuses on the principles of fair value accounting that stand out in the professional literature and whose content is incorporated into the financial reporting standards. In addition to analyzing the substance and content of the principles of fair value accounting, the paper examines the possibilities and limitations as well as the preconditions for their successful application in modern financial reporting.

Key Words: *Accounting principles, fair value, measurement, relevance, reliability, disclosure*

УВОД

Почетком новог века, проблематика финансијског извештавања је као никада до тада у фокусу разматрања веома широког круга учесника, укључујући чак парламенте и владе, а повод за то је представљало неколико таласа скандала у финансијском извештавању и дугогодишња финансијска криза. Између осталог као важна тема ових расправа наметнуо се однос рачуноводства историјског трошка и рачуноводства фер вредности. Ова расправа се у основи своди на дебату о поузданости и релевантности.

Примарни циљ финансијског извештавања код рачуноводства историјског трошка представља утврђивање тачног и упоредивог периодичног резултата, док је примарни циљ рачуноводства фер вредности утврђивање фер вредности нето имовине. Како је нормативна основа савременог финансијског извештавања у основи својеврсна комбинација ова два концепта финансијског извештавања то је потребно обезбедити и помирење ова два циља. Исправна периодизација прихода и расхода, као претпоставка обрачуна успеха, као и исправно вредновање средстава и обавеза (нето имовине) стимулисали су рачуноводствену праксу на развој рачуноводствених принципа а рачуноводствену теорију на испитивање постојећих и изградњу савремених принципа процењивања који су у функцији реализације циљева финансијског извештавања. Рачуноводствени принципи, дакле, представљају инструмент за испуњење циљева финансијског извештавања.

Драстично измењено и динамично пословно окружење као последица процеса глобализације, нарочито појава нових категорија средстава и обавеза, стварање нових комплексних и компликованих пословних трансакција и високи ризици у

пословању предузећа условили су даље повећање информационих потреба корисника и изазвали радикалне промене у њиховим потребама. Задовољавање информационих потреба инвеститора постаје главни циљ савременог финансијског извештавања. Финансијски извештаји, засновани на примени историјских трошкова, не одражавају на најбољи начин економску реалност и стога не могу да задовоље информационе потребе инвеститора.

Уграђено у савремени модел финансијског извештавања, рачуноводство фер вредности са фокусом на биланс стања фундаментално се разликује од рачуноводства историјског трошка које се фокусира на биланс успеха. Приоритет финансијског извештавања се помера на признавање и мерење средстава и обавеза (фокус средства/обавезе) тако да биланс стања постаје извештај од примарне важности, док биланс успеха и што тачније утврђивање периодичног резултата (фокус расходи/приходи) падају у други план. Рачуноводство фер вредности захтева да вредновање компонената биланса стања буде засновано на тржишним ценама (mark-to-market начин мерења) или, уколико тржишне цене не постоје, на моделима вредновања (mark-to-model начин мерења). Дакле, акценат је на исказивању средстава, обавеза и нето имовине предузећа по фер вредности, док периодични резултат показује промену фер вредности нето имовине у билансу стања. Биланс успеха поред ефеката стварних пословних трансакција (реализовани добици и реализовани и нереализовани губици) садржи и ефекте промена фер вредности средстава и обавеза (нереализовани добици и губици). Биланс успеха, стога, има мању исказну моћ, није адекватна основа за пројекцију будућих добитака и будуће вредности нето имовине предузећа.

Промена примарног циља финансијског извештавања – од задовољавања информационих потреба и заштите интереса поверилаца ка заштити интереса инвеститора, наметнула је потребу за преиспитивањем применљивости принципа процењивања иманентних рачуноводству историјског трошка и дала подстицај за успостављање и изградњу нових правила признавања и начина процењивања елемената финансијских извештаја. Полазећи од суштине и захтева нових принципа – принципа рачуноводства фер вредности конципираних у стручној литератури, у раду ћемо критички анализирати могућности и ограничења њиховог имплементирања у финансијско извештавање, и у мери у којој је то могуће упоредити их са принципима традиционалног рачуноводства.

1. Суштина и садржина принципа идеалног рачуноводства фер вредности

Принципи идеалног рачуноводства фер вредности класификовани су на следећи начин: 1) принцип један-на-један (The One-to-One Principle), 2) мечинг принцип (The Matching Principle), 3) принцип одржавања информационе основе за одлучивање (The Information Conservation Principle), 4) принцип процењивања без арбитраже (The No-Arbitrage Estimation Principle), и 5) принцип детаљног извештавања (The Truing-Up Principle) (Nissin, Penman, 2007, стр. 2). Прва три принципа рачуноводства фер вредности везују се за mark-to-market рачуноводство (први ниво мерења), а остала два принципа односе се на mark-to-model рачуноводство (други и трећи ниво мерења). Принцип један-на-један

представља начело првог ранга док су остали принципи класификовани у начела другог ранга.

1.1. Принцип један-на-један

У складу са принципом један-на-један, рачуноводство фер вредности је одговарајуће уколико је вредност за акционаре одређена искључиво променама тржишних цена, а није применљиво када предузеће креира вредност из пословних активности. Принцип један-на-један је задовољен, на пример, у случајевима пасивног инвестирања у дуговне финансијске инструменте – обвезнице, пасивног улагања у некретнине (намера предузећа није коришћење или изградња некретнина, већ њихово држање у очекивању раста тржишних цена), држања залиха у златним полугама, код пензионих средстава, као и у случају инвестиција у хартије од вредности у трговачком портфолију само ако се хартија од вредности може продати у било које време или уколико се активности менаџмента искључиво односе на одређивање временског тренутка када ће се извршити продаја.

Рачуноводство фер вредности није одговарајуће када „предузећа учествују у (очекиваној) арбитражи (улазних и излазних) цена у свом моделу пословања“ (Penman, 2006, стр. 15), тј. када предузећа остварују активности на тржиштима набавке и продаје – купујући инпуте (улазне цене), трансформишући их у аутпуте и продајући аутпуте на тржишту (излазне цене). Наиме, менаџери не би требало да буду награђени због тога што су се, на пример, тржишне цене сировина повећале, већ за креирање вредности која је резултат повољне куповине инпута, њихове трансформације у аутпуте и продаје аутпута по већој вредности. Захтеви принципа, стога, нису задовољени, на пример, код некретнина у процесу изградње или развоја за будуће коришћење као инвестиционе некретнине, инвестиционих некретнина које се држе у циљу остваривања прихода од закупнине, код набавке залиха ради њихове продаје купцима и др.

1.2. Мечинг принцип

Рачуноводство фер вредности је „одговарајуће само ако се примењује на нивоу портфолија средстава и обавеза којима се управља у складу са пословним планом“ (Nissin, Penman, 2007, стр. 29.). Предузеће представља комплексну целину коју је концепцијски погрешно посматрати као збир делова због бројних комплементарности и недељивости средстава. Појединачна средства и обавезе иако имају појединачне излазне цене које се могу идентификовати, фер вредност за власнике – инвеститоре није збир њихових појединачних тржишних вредности већ вредност у њиховој заједничкој употреби. Наиме, чак и ако се тачно утврди фер вредност појединачних средстава и обавеза, сабирање и повезивање њихових појединачних вредности (због синергетског ефекта) неће одражавати „праву“ вредност на нивоу групе. Стога, суштина мечинг принципа (биланса стања) је адекватно повезивање вредности средстава и обавеза како би се утврдила фер вредност у њиховој заједничкој употреби. Добици и губици који су резултат промена у фер вредности средстава и обавеза се индиректно

повезују у билансу успеха. Захтеви мечинг принципа су задовољени у случају финансијских средстава и обавеза у трговачком портфолију.

1.3. Принцип одржавања квалитетне информационе основе за одлучивање

Рачуноводство фер вредности је одговарајуће само ако се као основа за утврђивање фер вредности не користе информације рачуноводства историјског трошка. Захтеви овог принципа су задовољени у свим случајевима када се за утврђивање фер вредности финансијских средстава или обавеза користе котиране тржишне цене са активних тржишта за идентична средства или обавезе (први ниво мерења).

1.4. Принцип процењивања без арбитраже

Детерминисање фер вредности средстава и обавеза помоћу модела вредновања је одговарајуће само ако се дати модел вредновања карактерише одсуством арбитраже у погледу коришћења уочљивих тржишних инпута (котиране цене сличних средстава и обавеза на активном тржишту, котиране цене идентичних или сличних средстава и обавеза на неактивном тржишту, каматне стопе и др. – други ниво мерења) или неуочљивих инпута (одражавају претпоставке које би користили тржишни партиципанти у вези са вредновањем конкретног средства или обавезе – трећи ниво мерења).

Другим речима, да би mark-to-model рачуноводство било одговарајуће, менаџмент предузећа не може арбитражити у избору тржишних цена које одражавају фер вредност нити у избору претпоставки које су уграђене у моделе вредновања. Принцип процењивања без арбитраже има за циљ да ограничи самовољу менаџмента при детерминисању фер вредности.

1.5. Принцип детаљног извештавања

Природа рачуноводства фер вредности намеће додатне захтеве за детаљним извештавањем (и обимнијим и квалитетнијим обелодањивањем) о нереализованим добицима и губицима на активном тржишту а нарочито нереализованим добицима и губицима који су производ утврђивања фер вредности по моделима.

У контексту овог принципа налази се и захтев да ако су утврђене фер вредности помоћу модела вредновања непристрасне, „просечни нереализовани добити и губити треба да се изједначе са просечним реализованим добицима и губицима; процењена вредност у просеку треба да буде једнака реализованој вредности“ (Nissim, Penman, 2007, стр. 40). Поменути захтев је срачунат на спречавање злоупотреба менаџмента приликом утврђивања фер вредности помоћу модела.

Уважавање свих поменутих прилично рестриктивних принципа је претпоставка за реализацију циљева идеалног рачуноводства фер вредности.

2. Изазови у примени принципа рачуноводства фер вредности

Напред разматрани принципи не наводе се терминолошки у IFRS као и америчким GAAP, али је њихова садржина инкорпорирана у стандарде финансијског извештавања.

Принцип један-на-један као начело првог ранга је база за успостављање и изградњу осталих принципа рачуноводства фер вредности. Полазећи од суштине принципа могло би се рећи да су захтеви IFRS 9 – Финансијски инструменти који се делимично односе на рачуноводствени третман финансијских средстава и финансијских обавеза кроз биланс успеха, захтеви IAS 40 – Инвестиционе некретнине у делу који се односи на инвестиционе некретнине које се држе у очекивању раста тржишних цена (на пример, земљиште које се држи у циљу дугорочног пораста вредности капитала) и захтеви IFRS 13 – Мерење фер вредности (први ниво мерења) у сагласности са принципом један-на-један. Регулатива финансијског извештавања која прописује обавезу или право опције примене фер вредности попут IAS 40 (на пример, некретнине које се држе у циљу остваривања прихода од закупнине, некретнине у процесу развоја или изградње за будуће коришћење као инвестиционе некретнине, земљиште које се држи за тренутно непознату будућу употребу), IAS 16 – Некретнине, постројења и опрема, IAS 41 – Пољопривреда (биолошка средства) и IFRS 13 (мерење фер вредности на другом и трећем нивоу) у колизији је са захтевима принципа један-на-један.

Принцип један-на-један инкомпатибилан је са следећим принципима рачуноводства историјског трошка: принципом конзервативизма, принципом реализације и принципом континуитета пословања (Going-Concern Principle). У складу са рачуноводством историјског трошка, вредновање елемената финансијских извештаја засновано је на набавној вредности односно цени коштања. Тржишна вредност се користи спорадично и то само у случају ако је она нижа од набавне вредности односно цене коштања, када је реч о средствима или виша од првобитне обавезе плаћања, када је реч о обавезама. Рачуноводствени принципи који регулишу овакво процењивање су принцип конзервативизма и принцип реализације. Са друге стране, у складу са принципом један-на-један, промене тржишних цена средстава и обавеза морају се исказати у билансу стања и признати нереализовани добици и губици у билансу успеха. На пример, у условима раста тржишних цена средстава респектовањем принципа један-на-један нарушава се принцип конзервативизма (принцип ниже вредности) будући да се средства морају исказати по већој вредности у билансу стања, као и принцип реализације услед признавања у билансу успеха добитака који нису тржишно верификовани. Уз то, с обзиром да објективирани а нереализовани добици представљају компоненту резултата који је предмет расподеле по основу пореза, плата радницима и менаџерима, кроз бонусе менаџерима и дистрибуције власницима, доводи се у питање континуирано пословање предузећа. Принцип један-на-један је у сагласности са принципом импаритета, будући да оба принципа захтевају објективирање нереализованих губитака у билансу успеха у условима пада тржишних цена средстава.

Суштина **мечинг принципа** је другачија од мечинг принципа у рачуноводству историјског трошка. Респектовање мечинг принципа у рачуноводству историјског трошка је у функцији обезбеђења правилне периодизације резултата путем повезивања прихода и расхода по основу узрочно-последичног односа или по критеријуму временског повезивања (фокус приходи/расходи). Међутим, у рачуноводству фер вредности уважавање мечинг принципа је срачунато на исправно повезивање у билансу стања фер вредности средстава и обавеза које се користе заједно у извршењу пословног плана (фокус средства/обавезе). Као последица промена фер вредности средстава и обавеза објективирају се и индиректно повезују добици и губици у билансу успеха.

Иако се рачуноводство фер вредности често промовише као начин да се избегну озбиљни проблеми и мноштво правила у вези са периодизацијом резултата у рачуноводству историјског трошка, неспорно је да је и овај концепт повезивања у рачуноводству фер вредности – мечинг принцип (биланса стања) тешко имплементирати из више разлога. Прво, неопходно је да буду испуњени следећи услови за исправно повезивање фер вредности средстава и обавеза: (1) идентификација нивоа пословног портфолиа, (2) јасно разграничење између пословних портфолиа, и (3) могућност независног утврђивања вредности сваког пословног портфолиа. Друго, правилно повезивање захтева испуњење принципа један-на-један. То значи да би, на пример, повезивање било неуспешно уколико би се фер вредности финансијских инструмената чије вредности флукутирају са тржишним ценама један-на-један (и одговарајући добици и губици на инструментима) повезивали са фер вредностима неких других средстава или обавеза са којима учествују у пословном моделу предузећа, али чија вредност је условљена пословним активностима предузећа којима се креира додата вредност. Треће, посебно је опасно уколико се, на пример, неко средство мери по фер вредности а чија је промена тржишне цене у негативној корелацији са тржишном ценом обавезе која се не исказује по фер вредности. Овакво неадекватно повезивање резултираће признавањем добитака али не и повезаних губитака у билансу успеха и обрнуто, што ће појачати волатилност периодичног резултата.

Све претходно речено упућује на закључак да поједини IFRS којима се регулише проблематика извештавања по фер вредности не испуњавају рестриктивне захтеве овог принципа, осим IFRS 9 у делу који се делимично односи на финансијска средства и финансијске обавезе по фер вредности кроз биланс успеха и IFRS 13 у делу који се односи на први ниво мерења фер вредности.

„Trade-off“ проблем између релевантности и поузданости је дуги низ година у фокусу свих дискусија у вези са квалитетом финансијског извештавања. Power (2010) истиче да релевантност и поузданост нису у супротности, али „trade-off“ проблем увек постоји у зависности од тога који концепт се преферира – рачуноводство историјског трошка или рачуноводство фер вредности (Bostwick, Fahnstock, 2011, стр. 451).

У рачуноводству историјског трошка поузданост се истиче као једна од

најважнијих квалитативних одлика рачуноводствених информација. Информације које су производ рачуноводства историјског трошка су доследне, проверљиве и генерално нису подложне грешки мерења. Будући да су засноване на стварним тржишним трансакцијама омогућена је адекватна контрола финансијских извештаја. У литератури се истиче да су „вредновања заснована на историјском трошку објективна, положила су тест времена, и дају ревизорима чврсту основу да изразе мишљење“ (Flegm, 2005, стр.12). Међутим, због чињенице да почивају на „старим“ трошковима финансијски извештаји не одражавају у потпуности економску реалност на дан биланса. Стога, могло би се рећи, релевантност рачуноводствених информација остаје у другом плану. Информације које продукује рачуноводство историјског трошка нису добар индикатор ризика у пословању и не задовољавају у потпуности потребе инвеститора.

Са друге стране, у фокусу рачуноводства фер вредности је задовољавање информационих потреба инвеститора. Искривљањем средстава и обавеза по њиховој актуелној тржишној вредности на дан биланса истиче се релевантност као примарна карактеристика рачуноводствених информација. Међутим, истицањем релевантности у већини случајева мора се „жртвовати“ поузданост рачуноводствених информација.

Принцип одржавања квалитетне информационе основе за одлучивање управо има за циљ обезбеђење примарних и за одлучивање неопходних специфичних квалитета рачуноводствених информација – како релевантности тако и поузданости (Singh, 2017, стр. 45-60). Овај циљ је остварен уколико су тржишта савршено ефикасна а актуелне тржишне цене одражавају све информације неопходне за њихово утврђивање. Стога, примена mark-to-market вредновања (први ниво мерења фер вредности) у складу са принципом одржавања квалитетне информационе основе за одлучивање, омогућава да биланс стања одражава тренутне тржишне вредности средстава, обавеза и сопственог капитала, обезбеђујући на тај начин релевантне информације за потребе одлучивања. Поред тога, информације о фер вредности средстава и обавеза с обзиром да су засноване на актуелним тржишним ценама са активних тржишта, су и поуздане. Међутим, на овом месту битно је истаћи да иако су задовољени захтеви принципа одржавања квалитетне информационе основе за одлучивање, у условима изражене тржишне нестабилности и одступања тржишних цена средстава и обавеза од њихових фундаменталних вредности, релевантност и поузданост рачуноводствених информација ће бити угрожене. Ово из разлога што ће се „неефикасне“ тржишне цене преносити путем фер вредности на биланс стања и биланс успеха, изазвати волатилност финансијских извештаја те дерогирати њихову употребну вредност.

Захтеви принципа одржавања квалитетне информационе основе за одлучивање садржани су у IFRS 9 (као и старом IAS 39, пар. 48А и АГ 71) и IFRS 13 у делу који се односи на први ниво мерења фер вредности.

У складу са **принципом процењивања без арбитраже** рачуноводство фер вредности је одговарајуће применити само ако се за детерминисање фер

вредности користи модел вредновања који се карактерише одсуством арбитраже у погледу коришћења уочљивих (други ниво мерења) или неуочљивих (трећи ниво мерења) тржишних инпута; претпоставке на којима се изабрани модел заснива не могу бити предмет избора. Ови рестриктивни захтеви принципа срачунати су на онемогућавање манипулација менаџмента у утврђивању фер вредности.

Анализирајући захтеве принципа можемо констатовати две ствари. Прво, принцип процењивања без арбитраже је у колизији са принципом један-на-један. Ренман истиче да је „принцип један-на-један неопходан услов за примену рачуноводства фер вредности“ (Penman, 2006, стр. 24). Ако је он прекршен „остали принципи су спорни“ (Nissin, Penman, 2007, стр. 41). У складу са принципом један-на-један рачуноводство фер вредности је одговарајуће само ако је вредност за власнике одређена искључиво флукутацијама тржишних цена. То значи да је неопходно постојање активних тржишта и котираних тржишних цена на овим тржиштима (Penman, 2006, стр. 20). Контрадикторно овоме, захтеви принципа процењивања без арбитраже односе се на утврђивање фер вредности на неактивним тржиштима. Друго, независно од претходне констатације, иако се суштина принципа процењивања без арбитраже „препознаје“ у IFRS 13 (други и трећи ниво мерења) захтеви стандарда су инкомпатибилни са рестриктивним захтевима принципа, што онемогућава његову имплементацију у пракси. Наиме, у IFRS 13 наводи се да расположивост релевантних инпута и њихова релативна субјективност може да утиче на избор модела вредновања. Затим, уколико дође до значајног смањења обима активности за средство или обавезу дозвољава се промена модела или коришћење више различитих модела са циљем утврђивања најрепрезентативније тачке у опсегу распона вредности добијених појединачним моделима.

Уз све ово, истакнимо да се на просуђивању менаџмента заснива избор претпоставки које су уграђене у моделе вредновања, што онемогућава испуњење захтева принципа процењивања без арбитраже. Мала промена претпоставки која је у основи просуђивања или промена модела резултује променом детерминисане фер вредности чиме се умањује упоредивост и конзистентност финансијских извештаја (проблем просторне и временске упоредивости). Проблем представља и реална могућност појаве грешака у вредновању по моделима независно од систематске пристрасности менаџмента, што нарушава тачност биланса стања и биланса успеха (Singh, Shigufu, 2011, стр. 113-126). Имплементација рачуноводства фер вредности са грешком стога умањује употребну вредност финансијских извештаја за потребе одлучивања.

Надовезујући се на све претходно речено, отвара се и проблем у вези признавања нереализованих добитака који су резултат тржишних догађаја и/или процена фер вредности. Wesbury и Stein (2009), Forbes (2010) ове нереализоване добитке називају „добитима на папиру“ и истичу да нису повезани са токовима готовине (Bostwick, Fahrenstock, 2011, стр. 449). Будући да представљају значајну компоненту резултата, могу створити представу о повољнијој успешности предузећа; присутан је настанак ризика по основу реализације

истих и могућности њиховог одливања из предузећа по основу расподеле. Битно је истаћи да се на основу исказаног добитка у билансу успеха процењује и успешност менаџмента, што може имати изобличен утицај на његово понашање. Менаџмент би могао бити подстакнут да у циљу награђивања (остварења бонуса и других привилегија) управља догађајима и/или проценама фер вредности уместо да се фокусира на пословне активности предузећа (случај Enron).

На крају, **принцип детаљног извештавања** срачунат је на повећање квалитета финансијског извештавања. Први захтев принципа треба да омогући повећање транспарентности финансијских извештаја путем додатних и квалитетних обелодањивања о примени фер вредности. Природа рачуноводства фер вредности и проблеми у примени наметнула је потребу за појачаним обелодањивањима, па стога принцип детаљног извештавања, могло би се слободно рећи, представља допуну традиционалног принципа потпуног обелодањивања. IFRS који захтевају или дозвољавају примену рачуноводства фер вредности у деловима који се односе на захтеве у вези са обелодањивањима у сагласности су са циљем поменутог принципа.

У контексту принципа детаљног извештавања налази се и захтев да утврђене фер вредности помоћу модела буду непристрасне, што треба да омогући да просечна процењена вредност буде једнака реализованој вредности. Међутим, Chason (2008) и Hoffman (2009) истичу да су фер вредности засноване на различитим моделима вредновања далеко од непристрасних, а Magnan и Thornton (2010) указују на забрињавајућу појаву пристрасног утицаја менаџмента (морални ризик) на финансијско извештавање у условима кризе када се користе технике процењивања (Bostwick, Fahrenstock, 2011, стр. 452). Наиме, услед присуства значајног степена просуђивања, могуће пристрасности менаџмента у детерминисању фер вредности и проблема у конструкцији модела вредновања, утврђеним фер вредностима на другом а нарочито трећем нивоу мерења (mark-to-model) недостаје поузданост што повећава ризике манипулације у финансијском извештавању (Toluwa, Power, 2019, стр. 686-688). Нажалост, морамо констатовати да је „захтев непристрасности“ у пракси финансијског извештавања неостварив, али свакако представља идеал коме треба тежити.

ЗАКЉУЧАК

Услед промене главне сврхе финансијског извештавања, принципи традиционалног рачуноводства чијим уважавањем се омогућавало утврђивање што тачнијег и упоредивог периодичног резултата постају „неподобни“ за испуњење циљева савременог финансијског извештавања. Увођењем новог концепта у финансијско извештавање – рачуноводства фер вредности, нарушавају се принцип конзервативизма и принцип историјског трошка, принцип реализације се суспендује а мечинг принцип се суштински мења. Услови финансијске кризе показују да су се нарушавањем традиционалних рачуноводствених принципа отворили комплексни проблеми у финансијском извештавању: 1) проблеми асиметричности информација и ефикасности

тржишта капитала, 2) проблеми специфичности, комплементарности и недељивости средстава, 3) проблеми у мерењу фер вредности по моделима, 4) проблем волатилности финансијских извештаја, 5) проблем процикличности и 6) проблем одржавања капитала.

У циљу унапређења квалитета финансијског извештавања, у стручној литератури су конципирани и принципи рачуноводства фер вредности и то: принцип један-на-један, мечинг принцип, принцип одржавања квалитетне информационе основе за одлучивање, принцип процењивања без арбитраже и принцип детаљног извештавања. Уважавање свих поменутих прилично рестриктивних принципа је претпоставка за реализацију циљева идеалног рачуноводства фер вредности. Иако се ови принципи термилошки не наводе у IFRS и америчким GAAP, њихова садржина је уграђена у стандарде финансијског извештавања. Међутим, присутна су бројна ограничења њиховог имплементирања у пракси финансијског извештавања која су елаборирана у овом раду. Стога је неопходно да се принципи који омогућавају примену идеалног рачуноводства фер вредности даље обликују и усавршавају. Поред тога, евидентно је да ће у наредном периоду корекције и измене IFRS бити сталан процес усмерен првенствено на ублажавање испољених недостатака у имплементацији рачуноводства фер вредности.

У несавршеним тржишним условима у којима егзистирају предузећа финансијско извештавање је оптерећено бројним проблемима. Доносиоци стандарда у будућности треба да пронађу механизме за наметање примене јединственог сета рачуноводствених стандарда у циљу унапређења упоредивости финансијског извештавања, а њихове даље активности треба да буду усмерене ка преиспитивању и усавршавању постојећег хибридног модела финансијског извештавања, нарочито на подручју рачуноводства фер вредности, и изградњи високо квалитетних стандарда којима ће се значајно унапредити квалитет извештавања. Осим тога, нужно је и ојачавање инфраструктуре која ће на адекватан начин подржати примену фер вредности у финансијском извештавању; потребно је радити на унапређењу програма едукације и континуираног усавршавања као и подстицању етичког понашања свих учесника у систему финансијског извештавања, што у целини треба да омогући приближавање рачуноводственом идеалу – истинитом и поштомом финансијском извештавању.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Barth, M. E. (2007). Standard Setting Measurement Issues and the Relevance of Research, *Accounting and Business Research*, 37 (1), 7-15.
- [2] Benston, G. J. (2008). The Shortcoming of Fair Value Accounting According to SFAS 157. *Journal of Accounting and Policy*, 27 (2), 101-114.
- [3] Biondi, Y. (2011). The Pure Logic of Accounting: A Critique of the Fair Value Revolution. *Accounting, Economics and Law*, 1(1), 2-46.
- [4] Bostwick, E.D., Fahnestock, R.T. (2011). Fair Value Accounting and the Conceptual Framework. ASBBS Annual Conference, Las Vegas, February, 449-452.

- [5] Flegm, E.H., (2005). On Solving the Problem, not Being it. The CPA Journal, 75(2), 12.
- [6] IASB. (2008). Measuring and Disclosing the Fair Value of Financial Instruments in Markets that are no longer active, IASB Expert Advisory Panel, 5-57.
- [7] Gwilliam, D., Jackson, R.H.G. (2008). Fair Value in Financial Reporting: Problems and Pitfalls in Practice, *Accounting Forum*, 32 (3), 240-259.
- [8] IASB. (2011). IFRS 13 Fair Value Measurement, May.
- [9] IFRS. (2018). *Interpretation and Application of IFRS Standards*. London: Wiley.
- [10] KPMG.(2017). Fair value measurement. Questions and answers, US GAAP and IFRS, December, 40-60.
- [11] Landsman, W.R. (2007). Is Fair Value Accounting Information Relevant and Reliable? Evidence from Capital Market Research, *Accounting and Business Research*, 37 (1), 19-30.
- [12] Laux, C. (2012). Financial Instruments, Financial Reporting and Financial Stability. *Accounting and Business Research*, 42 (3), 261-266.
- [13] Nissin, D., Penman, S. (2007). *Principles for the Application of Fair Value Accounting*, Center for Excellence in Accounting and Security Analysis, White Paper No. 2, 1-75.
- [14] Pantelić, M. (2019). Implementation of Fair Value Accounting in Serbia: Empirical Research. *Ekonomika preduzeća*, Savez ekonomista Srbije, LXVII, September-October, 345-355.
- [15] Penman, S.H. (2006). Financial Reporting Quality: Is Fair Value a Plus or a Minus? Paper for presentation at the Information for Better Markets Conference Institute of Chartered Accountants in England and Wales, December, 1-27
- [16] Plantin, G., Sapra, H. & Shin, H.S. (2008). Marking-to-Market: Panaceo or Pandora's Box?. *Accounting Review*, 46 (2), 435-460.
- [17] Singh, J.P. (2017). On the Conceptual Underpinnings of Fair Value Accounting, *Ekonomski horizonti*, 19 (1), 45-60.
- [18] Singh, J.P., Shigufu, H.U. (2011). Fair Value Accounting: Virtues and Vices., *Managerial and Financial Accounting*, 3 (2), 113-126.
- [19] Toluwa, O., Power, O.J. (2019). Fair Value Accounting: A Conceptual Approach. *International Journal of Academic Research in Business & Social Sciences*, 9 (6), 683-696.
- [20] Whittington, G. (2008). Fair Value and the IASB/FASB Conceptual Framework Project: An Alternative View. *Abacus, Journal of Accounting, Finance and Business Studies*, 44(2), 139-168.

SUMMARY

Radically changed business conditions, especially in recent decades, have led to an increase in information needs of users and changes in their needs. Meeting investors information needs is becoming a major goal of modern financial reporting. A hybrid financial reporting model that integrates elements of historical cost and fair value is imposed as an inevitable normative basis. Nevertheless, combining the two concepts complicates the financial reporting process considerably.

Due to change in the main purpose of financial reporting, the principles of traditional accounting become ineligible to meet the objectives of modern financial reporting. This circumstance stimulated accounting practice to develop accounting principles and accounting theory to examine existing and develop modern measurement principles that are in the function of realizing the objectives of financial reporting.

In order to improve the quality of financial reporting, the principles of fair value accounting have been conceptualized in the professional literature, namely: The One-to-One Principle, The Matching Principle, The Information Conservation Principle, The No-Arbitrage Estimation Principle, and The Truing-Up Principle. The first three principles of fair value accounting relate to mark-to-market accounting (the first level of measurement), and the other two principles apply to mark-to-model accounting (the second and third levels of measurement). The one-to-one principle is the first-rank principle while the other principles are classified into second-rank principles. Fair value accounting principles are not stated terminologically in IFRS and US GAAP, but their content is incorporated in the financial reporting standards. Respecting all restrictive principles is a prerequisite for achieving the goals of ideal fair value accounting. However, a more thorough analysis of the substance and requirements of the fair value accounting principle has shown that their application in financial reporting is problematic and limited.